

ریالیزی جادویی له رۆمانی «دواهمین ههناری دونیا» ی به ختیار عه لیدا

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۲/۱۶ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۴/۶/۲۱

هیوا وهیسی^۱

ماموستای به شی زمان و ئەدهیاتی ئینگلیسی زانستگای رازی کرمانش

محهمه دزاهید سه عیدی ته بار^۲

دهرچووی زمان و ئەدهیاتی فارسی

عه تا ئەلماسی

دهرچووی زمان و ئەدهیاتی بهراوردی

کورتە

تیکه لایوی راستیه کانی ژیان له گه‌ل دابونه ریته کان، بر واکان و خه یال پهروه ریه له راده به دهره کانی خه لکانی ناوچه‌ی کارائیب که ئامیتیه به که له بیر و بروای کۆیله ره شه کانی ئەفریقا له گه‌ل نهریتی سوور پیسته کانی بهر له کۆلمپ، هۆکاری سه ره‌لدانی شیوازی نووسینی ریالیزی جادویی بوو. به لام سه ره‌رای پالدانی ئەم ریبازه به ئەمریکای لاتین و گابریه‌ل گارسیا مارکیزی کولومبیا یه وه، ناتوانریت ئەم شیوازه نووسینه به تنیا تاییهت به ئەم ناوچه یه بزاین، چونکوو سووچگه‌لیک له ره‌چه‌له که سه ره‌تاییه کانی ئەم شیوازه نووسینه، ده‌بیت له ئەدهیاتی رۆژه‌لات، ئەدهیاتی خۆمالی و ناوچه‌یی ئیراندا بپشکنین. بهم پینه رۆمانی دواهمین ههناری دونیا، یه کۆ له پرۆفیشنالترین رۆمانگه‌لی کوردیه که به ختیار عه‌لی هه‌ولی داوه له چوارچیه‌ی ریالیزی جادوویدا پشکه‌شی بکات. له‌م رووه وه ئەم نووسینه ده‌یه‌وی چۆنیه‌تی به کاره‌تانی تیکنیکه کانی شیوازی نووسینی ریالیزی جادویی له‌م رۆمانه‌دا، بختا بهر ره‌خنه و لیکۆلینه وه. توژی نه وه له دۆزراوه سه ره‌تاییه کاندای پشان ده‌دات که ئەم رۆمانه نووسراوه یه که که زۆربه‌ی هه‌ره زۆری تاییه تمه‌ندیگه‌لی ریالیزی جادویی تیدایه و نووسه‌ر به هه‌موو شاره‌زاییه وه و به دوور له هه‌ر چه‌شنه دادوه‌ری و هه‌لوێستگیری به که وه، راستیه بایه‌خدار و قووله کانی کۆمه‌لگای خۆیی له دۆخیکی خه‌یالی و نااشنادا دهربریه، به چه‌شنیک که خوێنه‌ر له لیک جیا کردنه وه‌ی دونیای راسته‌قینه و دونیای خه‌یالی‌دا تووشی

1- hiwaweisi@gmail.com (نویسنده مسؤول)

2- zahed.saidi54@gmail.com

گومان و دوودلی ده بیټ و له م نیوهنده دا، بهرجه وهند و دیمه ننگه لیکي نویمان
 بؤ ده کاته وه که له ویندا ژیانکی مرؤی نایدیال و هیوا به خش و به دوور له
 ده مارگیری و دوگماتیکه گه لی ملهورانه و فاشیستیه وینا کراوه.
وشه گه لی سهره کی: ریالیزی جادوویی، رۆمان، به اختیار عه لی،
 دوا هه مین هه ناری دونیا.

۱- پېشه کی

چه مکی ریالیزی جادوویی (واقع خوازی جادوویی) شیوازیکی نوئی له
 چیرۆک نووسی سهرده میانه یه که تیدا واقع و خه یال تیکه لایه یه ک ده بن. ئەم
 زاره یه که م جار فرانس روه هونه رناس و ره خه گری ئالمانی له سالی ۱۹۲۵ دا بؤ
 رافه کردنی نیگار کیشانی دایهینا که هه ولی ده دا راستیه کان به شیوازیکی نوئی
 ده بربری (میرصادقی و میمنت میرصادقی، ۱۳۸۸: ۳۱۱). شیریه له کتیبی ریبازه کانی
 چیرۆک نووسی له ئیراندا له شیکردنه وهی ئەم شیوه نووسینه دا ده لیت: رووداوی
 چالاکیگه لی گه وره یی و جوامیریانه له مرۆفه کان یان دیارده گه لی بان سروشتی له
 یه ک بواری به ته واری ریالیستیدا، به چه شنیک که وینه یه کی سه رووتر له توانستی
 راسته قینه ی بوونه وهره کان، مرۆفه کان، بارودۆخی زه مانی و جیگه یی بخاته روو و
 له پشتی ئەم هه لسو که وته به ره واله ت ناواقعیانه، شرۆفه یه کی ژیربیژانه و واتادار له
 بهرجه وه نی نیشانه گه لی بروایی، نه ریتی یان ده روونی شاراو ه بیټ، ده بیته هوی بیچم
 گرنتی کۆله که گه وره که ی تیروانیکی هونه ری که به ریالیزی جادوویی ناوبانگی
 ده کردووه (شیری، ۱۳۸۷: ۸۵). به گشتی وه ها به دی ده کریت که ریالیزی جادویی
 تیکه لایه یکه له دوو هیمانه ی راستیتی و خه یال؛ ئەم دوانه به جۆریک یه کتریان له نامیز
 گرتووه که لیک کردنه و یان ئاسان نیه. له م چه شنه چیرۆکانه دا، رووداو و پیشهاتی
 خه یالی به جۆریک له ناوه رۆکی گیرانه وه که دا له گه ل راستیه کان خۆیان ده پۆرتین
 که ده لینی رووداویکی چاوه روان نه کراو و سه یر رووی نه داوه و چیرۆکه که له ره وتی
 سروشتی خۆیدا ری ده پیتی. ره خه گرانی ئەده بی بؤ ئەم شیوازه، پیوه ره گه لیک
 له بهر چاوه ئەگرن، بؤ نمونه به نامۆ کاری -ده قی بوون -ئاویته کاری و پیوه ندی
 -واتای سهره کی گرینگ و قوول- جیگۆر کی و هاوئشینی -هاوژینی هاوسه نگی
 نیوان راسته قینه و جادوو- ته وسای بوون و تارۆز و نه ویتی- بیده نگی و کپو کپی
 دلخوازانه ی نووسهر (کسیخان، ۱۳۹۰: ۱۰۸-۱۰۹) به لام سهره رای ئەوه ی که ئەم

ریبازهی چیرۆک نووسین دهدهنه پال ئەمریکای لاتین و گابریهه گارسیا مارکیزی کولومبیایهوه، ناتوانین ئەم شیوازه له نووسین به تهنا تایهت به ئەم ناوچهیه بزانی، چونکوو ولاتانی رۆژههلات، به تایهت له ئیران و هیند به هۆی پیشینهیه کی فه رههنگی و ههروهها فره چهشنی نه ته وهیی له پیکهینانی ئەم شارستانییه تانه که سه رچاوه و ئاخیزگی زۆریک له ئەفسانه و ئوستوره گه لیکه که ده زمایه ی بنه مای نووسه ر و شاعیرانه بۆ خولقاندنی به ره مه مه هونه رییه کان. به دلنیا ییه وه ده توانین بلین که ره گ و ریشه ره سه ن و سه ره تاییه کانی شیوازی ریالیزی جادویی ده گه رپه ته وه بو رۆژهه لات و رابردوی زۆر کۆنی. دان پیدانانی به ناوبانگترین نووسه رانی ریالیزی جادویی به م خاله، خۆی به لگه یه کی روون بۆ ئەم بانگه شه کردنه یه، چونکه بورخس له پیشینه ی خویندنه وه کانی خۆیدا که کاریگه ری له سه ر چیرۆک و نووسراوه کانیدا هه بووه، له فه لسه فه ی چینی به تایهت تاتوئیزم، بیردۆزیه کانی بوودایی و ته سه و فی ئیرانی ناو ده هینیت (گیبرت، ۱۳۵۶: ۱۴۶). ههروهها گارسیا مارکیزی له به ره مه مه کانیدا له چیرۆکه کانی هه زار و یه ک شه و ناوی هیناوه (مارکیز، ۱۳۸۴: ۱۳۵).

بهختیار عه لی یه کێ له نووسه ره رۆژهه لاتییه کانه که له سالی ۱۹۶۰دا له سلیمانی له دایک بووه و هه ر له ویدا خویندن سهره تای و ناوه ندی ته واو کردووه، پاشان له زانستگا کانی هه ولیر و سلیمانی له به شی زه ویناسیدا خویندن ته واو کردووه، تا کوو له خۆپیشاندانی خویند کارانی زانستگای سلیمانی له سالی ۱۹۸۳ دژی رژیمی به عسی سه دام، بریندار بوو و سالی ۱۹۸۹ که وته زیندان. به م شیوه یه زانستگای جی هیشت و هه موو کاتی خۆی به خولقاندنی به ره مه مه ئەده بییه کان دانا. له گه ل ده ست پیکردنی شه ری ناو خۆ له نیوان پارته سیاسییه کانی کوردستانی عیراق له سالی ۱۹۹۴دا، بهختیار عه لی کوردستانی به نیشانه ی ناره زایی ده رپرین به م شه ره و کوشتاره کانی جی ده هیللی و ده چیه سووریه و دوای نۆ مانگ زیان له ده مشق خۆی ده گه یه نیته ئالمانی و تا سالی ۱۹۹۹ له فرانکفورت ده بی. له بهختیار عه لی به ره مه مگه لیککی زۆر بلاو بۆ ته وه، بۆ نمونه: مه رگی تاقانه ی دووم، ئیواره ی په روانه، شاری مۆسیقاره سپیه کان، غه زه لنووس و باغه کانی خه یال، کۆشکی بالنده غه مگینه کان، جمشیدخانی مامم و...

یه کێ له دیارترین به ره مه مه کانی بهختیار عه لی که له چوار چیه ی ریالیزی جادوویدا نووسیویه تی، رۆمانی دواهمین ههناری دونیا یه. ئەم رۆمانه لیوانلیوه له

شاعیریه تی، و ههروهه رهنگدانهوهی خه یالگه لی ناسک و رهنگا وره ننگ و وینه گه لی دانسقه یه که خوینته ر بانگه پششت ده کات بۆ سه فه ریکی قوولی ده روونی - خه یالی. ئەو له م ریگایه دا ئیمه به ره و دۆزینه وه گه لیککی نوئی ده ئاوپژئی، دۆزینه وه گه لیک که ململانی و ره خنه ی بیرۆ که گه لی نوئی له هه مبه رماندا ده کاته وه که له ویدا ژیانیککی مرۆیی ئایدیال و هیوا به خش و به دوور له ده مارگیری و دوگماتیکگه لی مله پورانه و فاشیزمانه وینا کراوه. ئەو له م رۆمانه دا سه ره رای ئەوه ی که بپوا دوگمه کان ده خاته بهر شه پۆلی ره خنه، خوینته ریش رینموونی ده کات به ره و ئاسۆیه کی نوئی و جوامیرانه له چه مکه نه مر و بیکۆتاکانی مرۆفایه تی. بۆیه ئەم توپژینه وه یه ئەیه ویت تیکنیکه کانی شیوازی ریالیزی جادوویی له رۆمانی به ختیار عه لی دا بخته بهر ره خنه و لیکۆلینه وه. هه ر بۆیه پرسیاره بنه رته یسه کانی ئەم گوتاره بریتین له: گرینگترین پیه وه کانی ریوازی ریالیزی جادوویی له دواهه مین هه ناری دونیادا چیه؟ شیوازی به کارگرتنی پیه وه کانی ریالیزی جادوویی له م رۆمانه دا چونه؟ بهر له خسته ره ووی بابه ته که پیه یسته بگوتریت که نووسه ران توپژینه وه یه کیان ده ست نه که وت که لیکۆلینه وه ی له سه ر ریالیزی جادوویی له چیرۆکی کوردیدا کردیت. به لام له ئەده بی فارسیدا چهند توپژینه وه له سه ر ریالیزی جادوویی ئەنجام دراوه، وه کوو: «هه لسه نگانانی ریالیزی جادوویی و شیکردنه وه ی رۆمانی ئەهل غه رق» له مریمه رامین نیا و ناسر نیکوبه خت (۱۳۸۴)، «جیاوازی نیوان ریالیزی جادوویی و ریالیزی سه رسامکه ر و گوشه نیگا له نیواناندا له گه ل لیکۆلینه وه ی به ره مه کانی گابریه ل گارسیا مارکینز و ئالخۆ کارینتر» له مریمه حق پووستا (۱۳۸۵)، «ریالیزی جادوویی، راستیه کی خه یال بزوین» له مه نسوره شووشته ری (۱۳۹۱).

۲- تیروانینیک به ناوه رۆکی رۆمانی دواهه مین هه ناری دنیا

حیکایه ت له ده سپیکدا، باسی ژیا نی «موزه فه ری سو بچه دم» و «سه ریاسی سو بچه دم» ده کا که گیرۆده ی ژیا نی ئوستوره بی خۆیانن. گیرۆه ی دواهه مین هه ناری دنیا - که خۆی یه کیکه له که سایه تی و کاره کته رگه لی سه ره کیی چیرۆ که که - شۆرشگێرکی کورده به ناوی موزه فه ری سو بچه دم که بیست و یه ک سال (به راده ی حکومه تی دیکتاتۆری عیراق، سه دام حوسین) له باشته رین ساله کانی ژیا نی خۆی له زیندانیک

له بیابانی رملی عێراق، به دوور له شارستانیته تیه پراندوووه. موزه فەر که خۆی قاره مانیکی سه ره هه لدانی نه ته وهی کورده، پێ ده نیتته نیو دونیای ئه مپرو، شویتیک که دواى سالانیک حکوومه تی دیکتاتۆری، که یشتووته شه ره ناوخۆیه کان و چله پۆ به ی شه ره که ش بگاردیاگه، له سه ر لیواری که شتییه ک که له سه ر ده ر یادا سه ر گه ر دانه (سه مبولیک له سه ر گه ر دانی و سه ر لیشیواوی دواى نازادبوونی گێره وه) حیکایه تی ژیا نی خۆی بۆ خۆته ر ده گێرته وه. موزه فەر به ر له دیل بوونی، منداله که ی که کورپکی چه ند مانگانه به نیوی سه ریاسی سو بچه دم، ده سپیترته ده ستی هاوسه نگه ره که ی، یه عقووبی سه نه به ر تا کوو له نه بوونیدا گه و ره ی بکات؛ هه ر بۆیه دواى نازادبوونی ده چیت به دواى یه عقووبی سه نه به ر دا. یه عقووبی سه نه به ر گێرۆده ی کیشه و مملاتی نی حیزی بوو گه و جینگه و پۆستیکی به رزی له نیو حیزبدا ده سه به ر کردوو، رابردوو و هیواکانی له وجودی موزه فه ری سو بچه دم دا ده بی نی و ده یه و ئ ئه و له ناشیرینه کانی جیهان و ده و رو به ر یدا بیاری تریت تا کوو با وه بکات که سووچیک له خه ونه کانی له نه بوون قوتار بکات و به مه ی دل خۆش بکات که هیشتا که سیک له خه ونه کانی دا هیه ته تووشی ناپاکیه کانی ژیا ن نه بوو گه. به لام موزه فه ر شویتدۆزی منداله که ی خۆی ده بی ت و پاراستنی به واتای ژیا نی خۆی ده بی نی. هه ر بۆیه به پێچه وانیه ئامۆژگاری دۆستی خۆی، یه عقووبی سه نه به ر، گه رانه کانی ده ست پنده کات، گه رانگه لیک که هه ر چی درێژه دار تر ده بی ت، تیاچوونی ژیا ن پتر ئاشکرا ده بی ت و بۆی ده ر ده که ویت که موزه فه ری سو بچه دم بۆ که سیک بیست و یه ک سال زیندانی به سه ر بردوو که خۆی رۆلگێری سه ره کیی تیاچوونه که یه تی: واته، یه عقووبی سه نه به ر.

کراوه بوونی بیچم و فۆرمی رۆمان، له گه ل په یجۆری و گه رانه کانی موزه فه ری سو بچه مه، لووتکه ی حیکایه ت له ویدا یه که کاتی گه رانی موزه فه ری سو بچه دم به دواى سه ریاس دا، له گه ل سێ سه ریاس به ره وروو ده بی ت و ریگایه ک نییه بۆ ئه وه ی تا بزانی ت کام سه ریاس کوره که یه تی. سێ سه ریاس ژیا نگه لی جیا وازیان هه بووه که به سه رهاتی هه ر کامیا ن شیای خویندنه وه یه. دنکه هه ناریکی بلووری، هه ر سێ سه ریاس پیکه وه گری ده دات، به لام ئه م هه ناره بلووریه که خالی هاوبه شی هه ر سێ سه ریاسه، رابردوویان پیشان نادات. سه ره رای ئه مه هه ر سیکیا ن تووشی دۆخیک هاتوون و بوونیکیا ن له ده ست داوه که خۆیا ن دروستیا ن نه کردوو و له پیکه ی نایدا گچکه ترین به شیا ن نه بووه. به واتایه کی تر، فه بوون و لیکه وته یی

سەریاسە کان، ھیمای فرەبوون و لیکەوتەیی ئازار و مەینتە نۆیکانە و موزەفەری سوبجدەم لەگەڵ تێپەڕینی کات و بە کۆتایی گەیانندی گەرانەکانی بۆ دۆزینەوهی سەریاسی راستەقینە، بۆی دەردە کەوێت کە ھەستی سەریاسە کان، دووبارەبوونەوهی وجوودی مەینتەباری خۆیە، سەریاس گەلیک کە ھەموو کۆپیەکانی یە ک کەس و یە ک راستیی تالین.

گەرانەکانی موزەفەر ھاوپنۆند دەبێ لەگەڵ چیرۆکی «موحەمەدی دل شووشەیی» کە خۆشەویستیە کە لەگەڵ «خوشکە سپیە کان» تیکچوو و دلە شکاوە کە، مردنی کردوو بە میوانی. موزەفەر دەچیت تا کوو دە گاتە خوشکە سپیە کان، دوو خوشک کە ھەمیشە جلی سپی لەبەر دە کەن و سۆزیان داوہ کە ھیچ کاتیک نەبن بە بووک و بێ یە ک گۆرائیە ک نەلین و دەنگیان وە کوو سینجری خوداوەندە کانە. موزەفەر لە گەراندا یە تا چیرۆکی کورە کە ی خۆی، سەریاسی سوبجدەم، بیسیت. کە لە تەمەنی یە ک سالیدا، ھاوکات لەگەڵ زیندانی کردنی ئەودا، ھەتیوو کەوتوو. ئەو سرنج دەدات کە سەریاسی یە کەم، ئەم بەستەزمانیکی بێ دەرە تانە، لە بێ کەسی و ھەزاریدا تەنیا بە ئاریکاری تایبەتمەندیەکانی کەسایەتیە کە ی خۆی، خۆشەویستیە کی لە نیوان چەرچی و ھەمالەکانی بازاردا بە دەست ھیناوە. لەم بەشەدا نووسەر بە جوانی توانیویەتی وینە یە کی زیندوو و بە ھەست بۆ ژیان و مافی بوون دەربیریت و بە خوینەر پیشان بدات گەر چی لە دۆخیکی گراندا دەژی، بەلام پروایان بە بەھا و گرینگی ژیانە و بۆ بە دەست ھینانی تیدە کۆشن. ریکخراوەی کرێکاری کۆلبەرەکانی بازار بە ئاریکاری و ھەول و تەقلائی سێ کەس و لە سەرەوهی ھەمووانەوہ سەریاسی یە کەم چی بوو. بەلام دنیای چواردەور و دۆخی ھەنووکەیی و پاسەوانەکانیان، ئەم بزاف و ھاوڕایە قەبوول ناکات و وە کوو ھەمیشە خەنجەر لە سەر رەگی ژیاننی ئەو کەسە ئەنیت کە وا رەگی ژیانانی تەنگ کردگە و سەریاسی یە کەم دە کوژن. تیاچوونی گەنجیەتی لەگەڵ خەون و خە یالیککی زۆر و دلێکی لیوانلیو لە خۆشەویستی. ساتیک موزەفەر بە ھەنسیک لیدان دەچیتە سەر گۆرە کە ی، بۆی دەردە کەوێت کە سەریاسی سوبجدەمیکی تر بوونی ھەبە، ھەر بۆیە شویندۆزی دە کەوێت.

چیرۆکی «سەریاسی سوبجدەم» ی دووہم درێژە ی پێ دەدریت و ھاوکات لەگەڵ ئاشناوونی بە سەریاسی یە کەم، «موحەمەدی دل شووشەیی» و «نەدیم شاھزادە»

بهره و پێشهوه ده چیت. له ساڵه کانی ره شه کوژی کورده کاندا و ئاواره بوونی ئەم نه ته ویه و به دهنگی هه میسه ناشتیخوازی کامکاره کان درێژه ی پێ ده درێ تا ئەو کاته ی که موزه فەر پێ ده زانیته سه ریاسی دووم له زیندانی ئاسایش، له تاریکستانیکی په تیدا ئەسیره و به نه واریکی کاسیته ده توانن دهنگی یه کدی بژنه فن، نه وار گه لیک که به هیتان و بردیان، ئینسانه کان له گیانی خۆیان ده گوزهرین. سه ریاسی دووهه م ئەمیریکی شه ره له سه ره تادا له گرووپه چه کداریه جیاوازه کاندا شه ره ده کات تا به شکوو قووتیک به ده ست بێنیت و له برسا نه مرئ، به لام هیدی هیدی خه سلته کانی شه ره ده بیته تایه تمه ندیه کانی و دۆخی کۆمه لایه تی به ره و شوێنیک ده بیات که کوشتن ده بیته فه لسه فه ی ژیا نی. سه ریاسی دووم به پێچه وانه ی سه ریاسی یه که م، له ده روونه وه گه نده ل و رزیو ده بیت، ئەوی دی ده کوژیته تا چریکه ی ژیان له ناخیه وه نه بیسیته و ژیان له هه ناویه وه چرۆ نه کات. به لام ئەم وینای گه نده لی ده روونه له ئاکامدا له چوار چیه ی زیندانی کدا که له لایه ن ئەو که سانه ی که شه ریان فیر کرد، یه خسیر ده کریته. موزه فەر له هاوڕی شازاده ئە بیسیته که سه ریاسیکی سییه م بوونی هه یه، هه ر بۆیه شویندۆزی هاوڕی شاهزاده، کویری عه لاجه وی و ناباو ده که ویت که هه موو نه نیه کان ده زانیته. به لام هاوڕی رویشتووه بۆ گه شتی ده ووری دنیا. موزه فەر بێ ئۆقره ده چیته لای سه ییدجه لال شه مس، ئەو پیره مه رده ی که له سه ر سنوور له کیوکی خه و ناویدا له ناو باخه تریکه ی خۆی له گه ل خۆ شه ویسته که ی و قاپه کانی شه راو، دوور له هه موو شتیکی دنیا ده ژێ. شه مس چیرۆکی رابردوو ده گیریته وه که سه ریاسه کان سی کور بوون و چیرۆکی سییه مین کور دینته گۆرئ، که بۆمینیکی کیمیاوی روومه ت و جه سته یان سووتاندوو ه. سه ریاسی سییه م ده دۆزیته وه به م جیاوازیه که سه ریاسی سییه م، تامه زرۆی زۆری بۆ ژیان هه یه، ئەوه ی که له جه سته ی ماوه ته وه، هه ول ده دات له گه لیدا بژیته. یه ک مرۆف، یه ک مندالی به چزیلک بوو که له ئاگری بۆمبارانی کیمیاوی، زۆر تر له مردویه کی بزێو ده چیت، مندالیکی تری قوربانی جه نگ، بوونیککی رووخاوی تر. وه سفی نووسه ر له م به شه ی رۆمانه که یدا وینای مندالیکی به چزیلک بوو به شیوه یه ک هه ژینه ر له هه مبه ر خوینه ردا داده نریت و به م کاره نووسه ر ئە به وه ی ویزدانی مرۆفه کان راته کینیت و له خه وی بیخه به ری و نا ئاگایی هه لیان بستیته ت.

ههروا که گوترا رۆمانی دواهمین ههناری دونیا جگه له کاره کتهری سه ره کی، موزه فەر سو بخدم، و سئ سه ریاس، چهند کاره کتهری ناسه ره کیی دلرفینی تری هه یه. جواترینیان محمه د دل شووشه یه که لایه نی خه و ناوی بوونی که سایه تیه که ی و ژیانی، گه وره تر و زۆر تره. ئه وی گه ره کیه تی دونیا و مرۆفه کان روون و بلوورین بیت، به لام له دونیای پر له چه له مه ی رۆمان، بوونی مالکی شووشه یی و که سایه تیه کی بلوورین به هیچ کوئ ناگات و محمه دی دل شووشه له خۆشه ویستی خۆی نامراد ده بیت و دلی له نیو ماله شووشه یه که یدا ده شکیت و ده مریت. محمه دی دل شووشه، یه عقوبی سنه و بهر، هاوړپی و ... ده ستیان داوه ته دهستی یه ک تا خوینهر گیرانه وه یه کی ده گمه نی به ره و پروو بیته وه، گیرانه وه یه ک له شه ر، شه ریک که ژیانی مرۆفه کانی نیو رۆمانی گه مارۆ داوه. جه نگیک که ته نیا بوونی مرۆفه کانی تیکداوه و پیوه ندیه ئاسایه کانی مرۆفی خستۆ ته ژیر پر سیاره وه. ده لئی ته نیا له ناشتی و نارامیدا پیوه ندی نیوان بنه ماله و اتا ده گریت. به لام له شه ر، گیراوه کان، کوژراوه کان، سه ربازه کان و هه موویان به شینک له یه ک په یکه ری هاوبه ش و زامدارن. هه ر کامه یان به شیوازیک له ره نج و مهینه تباریدان و له ژیر سیبه ری مه رگدان.

له که سایه تیه ناسه ره کییه کانی تری رۆمانه که، خۆشکه سپیه کان یان «لاولی» و «شادرین»، کچگه لیککی گۆشه نشین و ده نگخۆش که بریاریان داوه بو به دوور بوون له ناپاکیه کانی دونیایه ک که کوشتاری مرۆفه کان بوو گه به هه والیککی ئاسایی، دونیایه ک که مافی ئینسانه کان له ژیر مه کینه و سیسته می قورسی که مینه یه کی به رژه وه ندخوازا دا داپلۆسیاوه، دونیایه ک که رۆژانه هه زاران که س به هۆی نه بوونی نان و ئاوی خوار دنه وه تیا ده چن، له گه ل هیچ پیاوړیکدا پیوه ندییان نه بیت و به پۆشینی جلی سپی که سه مبولیک له هه ولدان بو دوور بوون له ناپاکیه کانی دونیای رۆمانه، تیده کۆشن کچینی و پاکیزه بوونی خۆیان بیاریزن، به لام له گه ل مردنی محمه دی دل-شووشه یی و سه ریاسی یه که م، له ئاکامدا جلی ره ش ده پۆشن و ئه وه خه ونه ی که هه میشه گۆرانی بلین، ده گۆردری به بیده نگگی و مات بوونیان، بی ئه وه ی بژین ته مه ن تیه ره که ن، واته، ژینی و یرانبوو و به خه سارچوو. ته نیا ژنانی نیو چیرۆکه که ئه م دوو خوشکه ن که خۆشه ویستی سه یه د جه لالی سنه و بهر و یه عقووبی سنه و بهرن و له شفرۆشی ده که ن. له م رۆمانه دا له ژنان و جیهانی ژنان شتیکی ئه و تو

ناكەويتە بەردەستى خويىنەر. دەلىيى ژنان لە گىرپانەوھى بەختيار عەلى دا دوو بەشن: ژنانى ئاسمانى (خوشكە سىپپە كان) و ژنانى بەستۆك (ئەويندارە كان). ئەويندارە كان لە رۇمانە كەدا رۇلى رازاندنەوھ و جوانكارىيان ھەيە؛ بەلام ژيانى خوشكە سىپپە كان بە تىروئەسەلى باس دە كرەت.

«ئىكرامى كىو» يە كىكى تر لە كەسايە تىبە ناسەرە كىبە كانى رۇمانە، بە پىچەوانەى ئەوانى ترەوھ بەرەلاكرەو دەبىندرىت و رۇلى لە رۇمانە كەدا زۆر بەرچاۋ نىبە و واديارە لە دەگمەن خالە لاوازە كانى چىرۆكە كەيە.

«ئەستىرەى رەش» كورپىكى مندال بە جلىكى نىمچە پرووت و سەر تاپى سووتەو و تۇقىنەر كە نە برۆى بوو نە موژە، دەلىيى تارمايىبە كە كە لە خەوينكى درىژ راجە نىبىت. سەمبولى مندالە بە خەسارچوۋە كانى جەنگ و چە كە كۆ كۆزىبە كانە. ژيانى كارەكتەرە كانى دواھەمىن ھەنارى دونيا رەنگدانەوھى شكستە كۆمەلايەتى و تاكە كەسىبە كانە كە ھەوليان بۆ گەيشتن بە خەونە كانيان شكست دەھىنەت. تەقالاى موزەفەرى سوبجەدم بۆ دۆزىنەوھى سەرياس، تەقالاى يەعقوبى سەنەوبەر بۆ پاراستنى موزەفەرى سوبجەدم لە ھەمبەر دىتنى ناپاكىبە كانى جىھان، تەقالاى سەرياسى يەكەم بۆ پاراستنى پىئوھندى و رىكخستنى نىوان باربەرە كان، تەقالاى سەرياسى دووھم بۆ ئەوھى نەبىتە مۇرەى جەنگ، تەقالاى محەمەدى دلشوشە بۆ گەيشتن بە خۇشەوئىستە كەى، تەقالاى خۇشكە سىپپە كان بۆ ئالوودەنەبوون بە ناپاكىبە كانى دنيا و... بەلام بەختيار عەلى بۆ ئەم كەسانە رىنگاى دەرچوون و ھىواى ھىشتوۋەتەوھ، لەم رۇمانەدا دارە ھەنارىك بوونى ھەيە. دواھەمىن ھەنارى دونيا، دارىك كە باوكى نەدىم شازادە لە سەر كىونىك كە سنورى دونيا و بەھەشتە، چاندوۋىبەتى تا مىوھ كانى كورپە كورپە كەى خۇش بكاۋەوھ، بەلام بە كرېگىراوانى رۇبىمى دىكتاتورى دەيكورژن تالە ئەنگۆزى كورپە كەى پارە وەربگرن. ھەنارە كان كورپە كە خۇش ناكەنەوھ بەلام ئارامى دەگەرپىتتەوھ بۆ ژيانى و بۆ شتىك بىناى دە كەنەوھ كە چاوساغە كانىش نايىنن. ئەگەر لە ژىرىدا بىخەو، دەتوانى بگەيتە خەونە كانەت. ئەمە دواھەمىن ھەنارى دونيايە و بە واتايە كى تر دواھەمىن پەنا و دالدى دونيايە كە نووسەر بۆ ھىوابەخشىن بە كەسايە تىبە كانى چىرۆكە كەى خولقاندوۋىبەتى تا جىھانى رۇمان بەگشتى رەش و بەتال لە ئۆمىد نەبىت. دواھەمىن ھەنار لە رۇمانى دواھەمىن ھەنارى دونياى بەختيار عەلى دا، گەرپانەوھ بە دەنگى

دروونی خوئی بۆرزگار بوون له پیسیه کانی جیهانه، راجله کان و دهنگی هه موو مرۆفیکه که سه ره رای هه موو شکست و ناکامیه کان دیسان راده بن، چونکوو پروایان وایه مرۆفه کان ده بی له جیهانیکی جوان و له پیوه ندییه کی ئینسانیدا بژین. خالیکی گرینگی تر له باره ی ئه م رۆمانه وه ئه وه یه که سه مبوله کان لیره دا ده وریکی کارا و زه قیان هه یه به جۆریک که ئه م هیمایانه وه کوو ئاو له کتیدا خوړ و بیگیره. برینی تاکه که سینک وه کوو برینی نه ته وه یه که. سه ریاسی داستانه که، هیمای ره نجیکه که سه پیندراوه ته سه ر ئه م نه ته وه یه و به چزیلکه بوون و لیکچوونی وه کوو مردوویه کی گه رۆک شه ر ده باته ژیر پرسیاره وه. به واتایه کی تر، سه ریاسه کان کوپی کراوه ی به رده وامی دهر دن، تۆمه سه ر گه ر دانه کانی پاشماوه ی شه رن که له جه سته یه که وه بۆ جه سته یه کی تر گه را دانه خه ن. دیلی، گه ران و ئاواره یییه کانی موزه فه ری سو بحدم به دوای سه ریاسه کانه وه ده بیته سه مبولیک بۆ میژووی نه ته وه یه ک و تیپه ریینی که سایه تییه کان له نیوان رووداوه کاند، سه مبول و نیشانه ی تیپه رین له رووداوه میژوویه کاند ئه نۆینی و له په راویزی ئه م هه موو کاره سات و ره نه جده ا، مؤسیقای کامکاره کان سه مبولیک له ناشتی، دۆستی و هیمنی خوئی دهر ده خات که نووسه ر به جوانترین شیوه له ناوه رۆکی رۆمانه که دا، هاوکات له گه ل ئه وه په ری کوشت و کوشتاره کانی شه ره ی ناوخۆییدا جینگیری کردوه.

۳- فاکته کانی ریالیزی جادوویی له رۆمانی دواهه مین هه ناری دونیادا

ئه وه فۆرمه ی که به ختیار عه لی بۆ رۆمانه که ی هه لیبزار دووه، له شیوه ی ریالیزی جادوویییه و تاییه تمه ندی ئه م شیوازه له به شگه لیککی رۆمانه که دا به راشکاوی دیاره، به جۆریک که خوینهر به جوانی به شیک له هاوشیوه بوونی رۆمانه که له گه ل سه د سال ته نیایی مارکیز، به ره مهینه ری ئه م شیوازه ئه ده بیه، به جوانی ده بیندریت، به م جیاوازییه وه که رۆمانی دواهه مین هه ناری دنیا له چه شنی رۆژه لاتییه. بوونی کۆشکیکی دارووخاو له ناو جه رگه ی دارستانیک که له دهر وه یدا نه خو شیه کی کوشنده ی تاعوون هه یه، مرۆف ده خاته بیرى گوندی «ماکاندۆی» مارکیز، که له دهر وه ی ئه م که پریشه نه خو شینیکی ته فروتوونا که ری تاعوون (شه ره ناوخۆیه کان) له نیوان خه لکدا بلاو بووه ته وه. به ختیار عه لی وه کوو مارکیز له شه ریکی ناوخۆییدا، له جه نگاوه ریکی ساخته یی (سه ره نه نگه ی ساخته یی مارکیز) و له ژبانیکی ناخۆش

و دامرکاو و له شته باوه کان و نه‌ریته سه‌یر و نامۆکانی خه‌لک باس ده‌کات، ههر دووکیان به ولاتیگ ئاماژه ده‌که‌ن که به شیوه‌یه‌ک ده‌توانن نوینه‌ری ههموو ولاتان و کۆمه‌لگا دواکه‌وتوو و هه‌زاره کان بن:

له ئه‌و کۆشکه دارووخواوه‌دا، له قوولایی دارستانیکی نادیاردا، ئه‌و پێی گووتم له ده‌روه ده‌ردیکی کوشنده وه‌ک تاعوون بلاو بۆته‌وه که درۆی ده‌کرد ههموو بالنده کان ده‌فرین. له مندالییه‌وه ئاوه‌ها بوو. ههر کات درۆی بکرادیه، به‌لایه‌کی سروشتی روی ده‌دا، یان باران ده‌باری یان دره‌خته کان ده‌که‌وتن!... من له کۆشکیکی گه‌وره و دارووخواودا دیل بووم. کتیپی زۆری بۆ هینام و گووتی بیانخوینه‌وه، من پیم گووت: ده‌مه‌وی برۆم؛ گووتی له ده‌روه تاعوون هاتوو، سه‌رتاپای دونیا نه‌خۆشه، موزه‌فهری سو‌بجده‌م، له‌م کۆشکه جوانده‌ا بمینه‌وه و بژی. من ئه‌م کۆشکه‌م بۆ قوتار بوون له ده‌روه سازیه. لیره ئارام به‌و ئۆقره بگره... من ئه‌م کۆشکه‌م بۆ خۆم و فریشته کانم دروست کردوو، بۆ خۆم و شه‌یتانه کانم... (عه‌لی، ۱۳۹۱: ۹).

ئه‌وه‌ی که له ماکاندۆی سه‌د سال ته‌نیایی و دواهمین ههناری دونیای بهختیار عه‌لی‌دا روو ده‌دا، راستی رووداوه‌کانی میژووی ولاتی کولومبیا له سالی ۱۹۲۸م. له «سانتاماریا» و کوردستانی عیراقه. ههم مارکیز و ههم بهختیار عه‌لی له‌م دوو رۆمانه‌دا برۆیان وایه که توندوتیژی سیاسی له کولومبیا و له عیراق و یان له ههر شویتیکی تر له‌م دونیا‌یه‌دا وه‌کوو تاعوونیکی میتافیزیکیه. له‌م رووه‌وه ههر دوو نووسه‌ر به شیوه‌یه‌ک ماکاندۆ و باشووری کوردستانیان دارشتوو که ئه‌م ولاتانه له‌گه‌ل رووداوه تایه‌تییه‌کانی بتوانیت خۆی له‌گه‌ل ههموو ولاتانی دونیادا بپۆرینیت. نووسه‌ران له‌م به‌شهی لیکۆلینه‌وه که‌دا هه‌ولیان داوه رۆمانی دواهمین ههناری دونیا له روانگهی پراکتیک و به‌کاره‌ینانه‌وه یان نا‌کارابوونی تایه‌تمه‌ندییه‌کانی ریالیزی جادوویی - که له پێشدا باسی لینه‌کرا - تاوتوی بکه‌ن.

۳-۱- نامۆکاری

خوینه‌ری چیرۆک له‌گه‌ل رووداو‌گه‌لی سه‌یر و ناباودا به‌ره‌و روو ده‌بێ و له‌ویدا که رووداوه کان تازه‌یی هه‌یه، بایه‌خی پێ ده‌دات و هه‌ولی ئه‌وه‌یه که تیی بگات. له رۆمانی دواهمین ههناری دونیادا له‌گه‌ل که‌سایه‌تیگه‌لیک ئاشنا ده‌بین که ئیجگار

ناسروشتین و تا ئاستیکی زۆر له گه‌ل ژيانی مرۆفه‌کاندا دژایه‌تییان هه‌یه. به‌ختیار عه‌لی، زۆر جار له‌م شیوه‌یه یارمه‌تی وه‌ر گرتوووه تا‌کووه به‌ نه‌نقه‌ست، سه‌رسورمان و حه‌په‌ساو بوونی خوینهر راجله‌کینیت. بوونی که‌سایه‌تیه‌ک به‌ نیوی محمه‌دی دله‌شووشه که‌ دله‌ی له‌ شووشه‌یه و له‌ خانوویه‌کی شووشه‌ییدا ده‌ژی و هه‌روه‌ها مه‌رگی وه‌ کوو یه‌ کیکه‌ له‌ نموونه‌کانی نامۆکاری که‌ بی‌گومان روودانی له‌ ژيانی ئاسایی دا نامومکینه: «له‌ هه‌موو شتیک گرنه‌گر من دله‌م له‌ شووشه‌یه، له‌ شووشه‌یه‌کی زۆر ناسک، بچوو کترین دله‌شکان ده‌مکوژیت ... من که‌سیکم له‌ شووشه، که‌ شکام ورد ده‌بم، که‌ وردیش بووم پارچه‌ به‌ جی ده‌هیلیم، ده‌بم به‌ مردوویه‌کی به‌د، من که‌ مردم به‌ جۆریک په‌راش په‌راش ده‌بم که‌س ناتوانیت تیبگات که‌ پارچه‌ ورد و ته‌نک و خۆلئاسا‌کانی منه‌ ژيانی تیکداوه ... له‌ به‌ر ئه‌وه‌ دله‌م مه‌شکین» (هه‌مان: ۲۷)؛ «یه‌ که‌م جاره‌ خه‌لک پیاویک بینن خوین وه‌ک کانی له‌ سینه‌ی هه‌لبقولیت و هه‌ر بپروات و بخوینته‌وه، له‌ گه‌ل هه‌موو هه‌نگاو یکدا، شووشه‌کانی خانووه‌که‌ی پارچه‌پارچه‌ ده‌که‌ونه‌ خواره‌وه، شته‌ شووشه‌کانی ده‌شکین و به‌ر ده‌بنه‌وه» (هه‌مان: ۴۸).

به‌ختیار عه‌لی به‌ که‌لک وه‌ر گرتن له‌م کاره‌کنه‌ره و به‌سه‌ره‌اتیک و چاره‌نووسیک که‌ له‌م رۆمانه‌دا بۆی داناوه، ده‌یسه‌لمینیت که‌ خه‌ونی روون بوون له‌م دونیایه‌ی که‌ هه‌موو خه‌لک، خودی راسته‌قینه‌یان هه‌شار داوه، به‌ شوینیک ناگات. یه‌کی تر له‌ نموونه‌کانی نامۆکاری له‌ رۆمانی دواهه‌مین هه‌ناری دونیادا که‌ خوینهر سه‌رسام ده‌کات ئاماژه‌ی به‌ختیار عه‌لی به‌ نه‌ستیره‌ی ره‌ش، سه‌ریاسی سه‌هه‌م و نه‌خۆشخانه‌یه‌که‌ که‌ ئه‌وان و مندالانی وه‌ کوو ئه‌وان له‌ویدان؛ ده‌لیی به‌م کاره‌ ئه‌یه‌ویت و یژدانی ده‌سه‌لاته‌ خه‌وتوووه‌کانی گیرۆده‌ی جه‌نگ هه‌لبسینته‌وه، به‌م پیه‌ له‌ وه‌سفی ئه‌ستیره‌ی ره‌ش، ئاماژه‌ ده‌کات:

کورپکی بچکۆلانه‌ی باریک که‌ نیوه‌رووت له‌ ده‌رپن و فانیله‌که‌یدا ده‌سورپایه‌وه، سه‌رتاپای گیانی به‌ شیوه‌یه‌کی ترسناک سووتابوو، دوو چاوی پیه‌و بوو شین، له‌ سه‌ر ته‌ختی ده‌موچاویکی داقه‌چا، کورپکی بی‌برۆ و بی‌برژانگ، وه‌ک تارماییه‌ک له‌ خه‌ونیک تاریک رایکردییت. گووتی ئه‌م ژوو‌رانه‌ شوینی مندالانی پشکۆن، سه‌ده‌ها گه‌نجی سووتاو بوون که‌ له‌شیان وه‌ک مۆم توابوووه، وه‌ک لاستیکیکی شل به‌سه‌ر نوینه‌کاندا رژا بوو، وه‌ک لاستیکیک دواتر سارد بووبیته‌وه

و هیچ قالینک کۆی نه کردیته وه (هه مان: ۲۵۸).

به و شیوه یه که بینرا له م پندا هه لگوتانه دا، بابه تگه لیک باس کراوه که بر واکردنیان خوینهر ده خاته گومان و دوودلییه وه، چونکه ئاوه ها رووداو گه لیک له ژبانی ئاسایدا زۆر زۆر به ده گمه ن روو ده دات.

خالیکی تر ئه وه یه که له م رۆمانه دا، به سه رهاتی موزه فه ری سو بجه دم له رابردوو یه کی دووره وه ده ست پیده کات و به ده ست پیکردن به شتانی تر بۆ زه مانی ئیستا ئه گه رپته وه؛ به ختیار عه لی ئه م کاره ی به ئه نقه ست و به مه به ستی پیکهینانی دۆخیکی نااشنا و گومانای ئه نجام ده دات که له شیوازی گپرا نه وه ی کلاسیک زۆر نزیک نییه. به درپژایی رۆمانه که هه موو کاتیک گۆران له زه مانی چیرۆکه که دا و وه ره خانی له داها توه وه بۆ رابردوو و رابردوو بۆ ئیستا، بۆ به رده نگ هه ست پیکراوه و هه روه ها بۆ خوینهر پیک که راهاتوه به خه تی بوونی زه مان، شیوه یه ک له نامۆ کاری پیک دینیت.

۳-۲- تیکه لاوی و پیوه ندی

تیکه لاوی توخمی خه یالی و کۆمه لایه تی، تیهه لکیشانی دوو یا چه ند شیوه گپرا نه وه ی چیرۆکه که، ئاوپته بوون و تیکه لی ناسنامه ی دوو یان چه ند که سایه تی چیرۆک و ره خنه گرتن لیان له پینوینه کانی ریالیزی جادوو یه (کسیخان، ۱۳۹۰):

۱۰۸) که به ختیار عه لی به کۆپی کردنی سه ریاسه کانی سو بجه دم به سی که س، به باشی ئه م ئه که ی تیهه پرا ندوو ه. هه ر کام له سه ریاسه کان له یه ک کاتدا هه م ده توانیت مندالینکی به سه ته زمانی هه ژاری ویل کراو بیت که له بی که سی و هه ژاریدا، ته نیا به یارمه تی تایه تمه ندیی که سایه تیه که ی خو شه ویستیه کی بی وینه ی له نیوان ده ستفرۆشه کان و باربه ره کانی بازارا به ده ست هیناوه و هه م ده توانیت ئامپریکی جهنگی بیت و دۆخی کۆمه لایه تی وای لی بکات که کوشتن بیته فه لسه فه ی ژبانی و هه م ده توانیت یه ک ئینسان، یان یه ک مندالی ناو ئاگری بومبارانی کیمیایی بیت و وه کوو مردوو یه کی گه رۆکی لی بیت. به ختیار عه لی به زه ق کردنه وه ی تایه تمه ندیه کانی که سایه تیه سه ریاسه کان ده یه وی خوینهر چه یران بکات و سه رنجی خوینهر بۆ لای خو ی راکیشیت.

سەریاسی یەكەم:

بۆ یەكەم جار كە زانیان سەریاس فرۆشیاریکی ئاساییە، ھاوړیکانی پنیان دە گووت مارشالی عەرەبانە کان. سەریاسی سو بحدەم، زیتەلترین و زۆرزانترین و خۆشرووترین دەسگێری ناو سوپای عەرەبانە کان بوو... لە ھەمان کاتیشدا بەدەر نەبوو لە ھەندی شەپانگیزی و ھەموو شتیکی دە کرد: شاگردی چیشخانە، شاگردی فیتەر، کریکاریی پینا، ئاوفرۆشی، بارکردنی تایە بۆ سەر تریلە قاچاغە کان، شتنی ئوتومبیل لە سەر ریگا، گوو پاگردنەو لە نەخۆشخانە، عەلاگە ی سەوزە فرۆشە کان و ... (عەلی، ۱۳۹۱: ۸۴).

سەریاسی دووھەم:

«پنیان دە گووتم زریپۆش. رۆژانی ناشتی ناخۆشترین رۆژانی ژیانى من بوون؛ كە شەر دەوہستا، تووشی ناومیدیە كی گەورە دەبووم. لە ناشتیدا ھیچم نەبوو بیکەم، جگە لەوہی تەفەنگە كەم پاك بکەمەوہ و بخەوم، رۆژیک بریارمدا تا شەر بەتەواوی كۆتایدیت پۆستالە كەم، كۆلەپشتە كەم، پشتینە كەم نە كەمەوہ» (ھەمان: ۲۲۱).

سەریاسی سیھەم:

بە ھیننی لینی نزیك بوومەوہ، خەریکی یاری كردن بوو بە تەزبێحیكى درێژ، ژوورە كەى ھەشت كەسى دیکەى تیا بوو، ئەو بەتەنیا لە سەر دوا قەرەوێلە بئ ئەوہی تەماشای ھیچ بکات، یاری بە دەنكە رەنگاوپرەنگە كانی ئەو تەزبێحە گەورە دە کرد. تا لە نزیكەوہ نەمیینى، تینە گەیشتم بۆ سەید جەلالی شەمس نەیدەویست ببینم. خودایە چ شتیکی ترسناك بوو، پارچە یەك گۆشتی تەواو بوو، ھەست دە کرد چاوی بەسەر روومە تیدا تەواو تەوہ، روومە تی بە چرنووكیكى گەورە پچراوہ و ئیسكە كانی دەر كەوتون، لچی بەسەر چەناگە یدا شوربوو بوو، شتی گوێكانی لوول كەردبوون. ھیچ قژ و موویەك لە سەرى و دەموچاوی نەمابوو، لە لای راستیەوہ پیستی ناوچاوانی وەك لار بوونەوہی گەلايە كی وشك بەسەر چاویدا ھاتبووہ خواری، بۆ ئەوہی باش بینیت دەبايە ئەو پارچە پیستە درێژە بەدەست بەرز بکاتەوہ و راییگریت، چاوی راستی بە پێچەوانەى چاوی چەپیەوہ بە جۆریكى سەیر بچووك بوو، كەپووی لە پارچە گۆشتیكى سووتاو دەچوو،

کاتیک هه ناسه ی ددها گویت له خیزه ی سینه ی بوو (هه مان: ۲۶۱). به م شیوه یه، به ختیاره لی کاره کتیری سه ریاس له تیکه لایویه کی ناهاوچه شن و ناته با پیک هیناوه، بریک جار وه کوو مندالیکی ره جال و هه ژار و بریک جاریش له ئاستی مرؤفکوژیک کی لیزان پیشانی دهدات و هیندی جاریش وه کوو مندالیک کی بهر که تووی چه کی کیمیاوی ناوزه دی ده کات.

خالیک تر، شیوازی گیرانه وه ی رۆمانه که یه، به و شیوه یه که باسی لئوه کرا، دواهه مین هه ناری دونیا به شیوازی خه تی و هاوانه ننگ به ره و پیش ناچیت و بهرودوای زه مانی ره چاو نا کریت؛ به لکوو رابردوو، ئیستا و داهاتووی له یه ک ته نیوه و ده بیته هۆی ئه وه ی که خوینهر فام کردنی کات و ساتی بۆی ئه سته م بیت. له م رۆمانه دا، به سه رهاتی موزه فه ری سو بجه دم له رابردوو یه کی دووره وه ده ست پیده کات و دوای تیکه لایو بوونی له گه ل پیشهاته کان و که سایه تی خه یالی محمه دی دل شووشه و باس کردنی کۆمه لیک بابه تی میژووپی و کۆمه لایه تی، ده گاته سه رده می ئیستا. ئه و جیهانه ی که به ختیاره لی له م رۆمانه دا وینای ده کات، ئاویتته بوونیکه له جیهانی خه یال و راستی. که سایه تیگه لیک وه کوو محمه دی دل شووشه به به راورد له گه ل که سایه تیه کانی تر دا زۆر تر بهر چاو ده که ویت تا کوو سه رنجی خوینهر به رۆلی سه مبولیک کی راکیشری (روون بوونی مرؤفه کان و ژینای ئاسایی و دیارده لۆژیک کی و باوه کان له گه ل به سه رهاته کانی دل شووشه یی، مالی شووشه یی و شیوازی عاشق بوونی و مه رگی که به شیک له سه رسام بوون و رووداوه بی پاساوه کانه و جیهانیک ده سازینیت که تیکه لایو یکه له راستی و خه ون).

۳-۳- گۆرین و هاونشین

ئه م شیوه یه ویت و خواست ده داته مرؤفه کان که بی سنوور بیر بکه نه وه، هیزیک کی خه یالی ده گمه نی هه بی و به رده وام روانینیک کی نوئ بۆ خووی و دونیای چوارده وریدا هه بیت (کسیخان، ۱۳۹۰: ۱۰۹). له رۆمانی دواهه مین هه ناری دونیادا، به ختیاره لی به گۆرین و کۆپی کردنی سه ریاسی سو بجه دم به سی که س و گۆرینی جووری بیر و تیروانینیان بۆ دۆخی کۆمه لایه تی و ئه خلاق ی تیده کۆشیت کیشه و گرفته کانی سه ر ولاته که ی (تا ئاستیکیش جیهانی سیهه م) که سه رگهردانی و په ریشانی مرؤفه کانه، تاوتوئی بکات و ره خه یان لی بگریت و شرؤفه یان بکات،

سه‌ریاس هیندیک جار له چوار چپوهی مرؤفکوژیکي پرؤفیشنال خوی دهنوینی که بوو ته داردهستی پارتیه سیاسییه کان و به‌رده‌وام له تاقمگه‌لیکی سه‌ریازیدا بۆ هه‌موو حیزبه‌کان ده‌جه‌نگیت و مرؤف ده‌کوژیت و بریک جاریش وه‌کوو مندالیکي هه‌ژار و ویل‌کراوی لی‌دیت که به‌ده‌سفرؤشی ژیان به‌سه‌ر ده‌بات و هه‌ندی جاریش له‌ده‌سته‌ی مندالانی به‌رکه‌وتوو به‌دیار ده‌که‌ویت. دیاره که تیروانینی سه‌ریاسه‌کان به‌رووداوه‌کان و پیشهاته‌کانی چوار ده‌وری خویاندا جیاوازه و به‌م پییه چه‌شنی بیر و تیگه‌بیشتیان له‌گه‌ل یه‌کتر زور جیاوازه و نووسه‌ر به‌هه‌ل‌بژاردنی ئەم شیوازه، خوینەر ده‌خاته تیفکرینه‌وه. له‌رؤمانی دواه‌مین هه‌ناری دنیادا ئەم هه‌موو سه‌ریاسانه‌ره‌مزی کوردستانه و کۆمه‌لگای له‌حالی رووخاندا پیشان ده‌دات و به‌ده‌رخستنی کوشت و گوشتار (براکوژی)، هه‌ژاری و نه‌داری (هه‌م هه‌ژاریی ئابووری و هه‌م هه‌ژاریی فه‌ره‌نگی)، نه‌خۆشی و که‌مه‌ندامی سه‌رچاوه‌گرتوو له‌به‌کارهینانی چه‌کی کیمیاوی له‌فۆرمی مندالیک به‌نیوی سه‌ریاسی سو‌بجده‌م، نمونه‌گه‌لیک له‌کومه‌لگای ناته‌واو و دواکه‌وتوو جیهانی سیهه‌م که‌گیرۆده‌ی شه‌ره، وینا ده‌کات و به‌دروست-کردنی به‌رجه‌وه‌ندیکی لیل و دلته‌زین له‌دۆخی ژیانی سه‌ریاسی سو‌بجده‌م و ئاوه‌ها مندالگه‌لیک، وا ده‌کات خوینەر به‌وریابه‌وه به‌دوای حه‌قیقه‌تدا ب‌پوات. نمونه‌یه‌ک له‌دۆخگه‌لی جیاواز که به‌ختیار عه‌لی وینای ده‌کات و له‌کن یه‌ک‌دیدا ته‌نراون:

دۆخی کوشت و گوشتار سه‌رچاوه‌گرتوو له‌شه‌ری ناوخۆ:

شیتانه ده‌که‌وتینه سه‌ر دیله‌کان ... له‌ژیاندا وه‌حشییه‌تی وه‌ک ئەو شه‌وه نه‌ژیاوم، ده‌که‌وتینه دوايان و به‌قه‌مه و گولله دامانده‌پاچین، ده‌که‌وتینه سه‌ر ئەو برا بچووک و بینگونا‌هانه‌ی قسه‌یه‌کمان له‌گه‌لدا نه‌گۆرپیوونه‌وه، ئەوانه‌ی به‌زمانی خۆمان هاواریان ده‌کرد: مه‌مانکوژن! ئیمه‌قه‌مه‌کانمان ده‌کرد به‌سه‌ر دلایاندا. سه‌رمان ده‌ب‌پین و به‌گولله له‌نیو‌خاک و خۆلدا ده‌مانگه‌وزاندنه‌وه. یه‌کیک له‌دیله‌کانم هینا و پیش له‌وه‌ی سه‌ری بیرم هاواری له‌براکه‌ی کرد: شه‌هاب تو راکه ... مه‌وه‌سته ... بچۆره‌وه بۆ لای دایکم ... بچۆ! به‌ر له‌وه‌ی رسته‌که‌ی ته‌واو بکات تیغی من گه‌یشتبوو سه‌ر هه‌ناسه‌ی. ئەو شه‌وه‌ی خۆم بیر ناچیته‌وه، ئاو له‌ریشم ده‌تکا و به‌دوو چاوه‌وه ناگری لی ده‌هاته‌ده‌ری، پ‌به‌شه‌و قیراندم: مه‌هیلن ده‌ریاز بن ... مه‌هیللن (عه‌لی، ۱۳۹۱: ۲۲۸).

دۆخی هه ژاری و نه داری:

ئه وه ژارترین کورپی دونیاس. نازانیت له کوئی له دایک بووه و چی بووگه و چی دهییت. ته نهاده زانیت نیوی سه ریاسی سو بجده مه. نیویکی عه لاجه وی له دونیای دلره قی ناوه کان. سه ریاسی سو بجده م تا که ده ستگی پیک بوو روژنامه بخوینیتته وه. روژنامه نووسیگ بۆیان قسه ی له سامانی کشتوکال و به ره مه می ئازهل کرد، سه ریاسی باسی له سامانی مرۆف و سهروه تی بیناز و فه رامۆشکراوی ئه وه هه زاران مندالانه ی که له چوار سالیه وه بۆ په یدا کردنی نان ده رژیته سه ره شۆسته کان و پیویستی ریکه خستیان ده کرد. روژنامه نووسه که باسی له جوانی شاره کان و پاکی شۆسته کان و جوانی کۆلانه کانی ده کرد و سه ریاسی له جوانی ژاکاو و له ده سه چووی خوئی و ئه وه مندالانه ی که له گوواوه کاندایان ده شۆرد. روژنامه نووسه که باسی له گه رانه وه ی لادییه کان بۆ گونده کانیان کرد و سه ریاسی قسه ی له گه رانه وه ی مرۆف کرد بۆ ژبانیکی مرۆفانه (هه مان: ۹۵).

دۆخی نه خۆشی و که مه نده نام بوون به هۆی چه کی کیمیای و جه نگییه وه:

هه زاران ژوور بوو ... هه زاران ژوور. پر له گه نجی په ککه وته و شیواو. کورانی بی ده ست و قاچ و سه ره. پر له مه خلوقاتی سه ره و نه بینراو، پر له و کورانه ی پارچه پارچه بوو بوون و ده ستیک به شیواوی نابوونی به یه که وه. پنده چوو ژووره کان به پیی جۆری ده رده کان دابه ش بووبن، چه نده ها ژووری دوور و دریز پر بوون له وه گه نجانه ی هه ره دوو قاچیان نییه. شوین زینده گی ئه وه کورانه بوو له سه ره ده ست ده رژیستن، وه ک هه ندیک ته نی دابراو له زه وی له به تانی سه ره سه یردا هه لواسراو بوون، له پیخه فه هه واییه کاندایان ده کرد، هه ندیکیان پنده چوو به دارشه قه کانیاندا هه لواسرا بیتن، هه ندیکیان له ژیر قه ره ویله کانیاندا ده خه وتن و قاپی خوارده کانیان له سه ره زه وییه که له نزیک خۆیانه وه جی هیشته بوو و له بنه وه را نیگای ئه وه ریبوارانه یان ده کرد که به ته ک جیگا کانیاندا تیده په رین. شویتیکی دی، نیشته جیی ئه وه گه نجانه بوو که ده ستیان نییه، من یه که به که به راپه وه کاندایان ده هاتم، بۆنی دونیا به کی سامناک ده هات به سه رمدا (هه مان: ۲۵۶).

۳-۴- ده قی بوون

له ئاکامی نه مانی سنووره کانی نیوان خوینهر، نووسه ره و که سه ایه تییه کان، ئه م

هه‌لکه‌وته‌یه پینکدیت که هه‌ر کامیان بتوانن بچنه نیو دونیای یه کتره‌وه و بژین و له بریاری یه کدیدا کاریگه‌ر بن، ئەم شیوه‌یه به دوو جوړ ده‌خړینه روو: یه کهم شیوازیکه که له دریژه‌یدا، خوینەر، نووسەر یان بینەر ده‌چیتته نیو قوولاییه‌کانی ده‌قه‌وه. دووه‌م شیوازیکه که که‌سایه‌تیبه‌کانی به‌رهمه‌که له دونیای ده‌قه‌که‌دا دیتنه دەر و ده‌چنه دونیای دەر‌ه‌وه‌ی (کسیخان ۱۳۹۰: ۱۷۷).

به ئاو‌ردانه‌وه له چالاکیه سیاسییه‌کان و زیندانی‌بوونی به‌ختیار‌عه‌لی له بر‌گه‌یه‌ک له ژیانیدا، کاره‌کنه‌ره‌کانی رۆمانی دواه‌مین هه‌ناری دونیا (موزه‌فه‌ری سو‌ب‌حده‌م، یه‌عقوو‌بی سنه‌وبه‌ر، سه‌ریاسه سو‌ب‌حده‌مه‌کان، محمه‌مد دل‌شووشه، خوشکه سپیبه‌کان، ئەستیره‌ی ره‌ش و ...) هه‌ر‌کام به شیوازیک ره‌نگدانه‌وه‌ی هه‌موو ره‌ه‌نده‌کانی که‌سایه‌تیبه‌ختیار‌عه‌لی‌ن. وته‌کان، بر‌وا‌کان، خه‌ونه‌کان، ترسه‌کان، دل‌ه‌راو‌کی‌کان، شکسته‌کان و خه‌ساره‌کان هه‌مووی ره‌نگدانه‌وه‌ی لایه‌نه‌کانی که‌سایه‌تیبه‌ختیار‌عه‌لی‌ن که خۆی له پشتی رو‌خساری هه‌ر کام له‌م کاره‌کنه‌رانه‌وه‌ی قایم کردووه تا له کیشه و گرفته‌کانی کۆمه‌لگا له روانگه‌گه‌لی جوړاو‌جوړه‌وه بکۆلیتته‌وه و ره‌خه‌یان لئ بگری، وا دیتته به‌ر چاو که به‌ختیار‌عه‌لی پتی خۆش نیبه له چوار‌چیوه‌ی که‌سایه‌تیبه‌کی نه‌گۆردا بمینیتته‌وه، هه‌ر بۆیه به‌رده‌وام له شوینی ئاشکرا‌کردنی رو‌خساره‌نو‌یکانه تا‌کوو له چوار‌چیوه‌ی ئەواندا بیر و بۆ‌چوونه‌کانی خۆی به‌یان بکات. ئەم رو‌خسارانه‌یش له خولگه‌ی شوینی خۆیان سه‌قامگیر نابن و به‌رده‌وام به‌گۆرینی شوینی خۆیان تیده‌کۆشن کیشه هه‌نوو که‌یبه‌کان له روانگه‌یه‌کی جیاوازه‌وه چاو‌ه‌دیری بکه‌ن: محمه‌مدی دل‌شووشه له رووبه‌ر‌وو‌بوونه‌وه له‌گه‌ل باو‌کی ده‌سه‌لاتداری و له دونیا‌یه‌کی پر له‌دژواریه‌کان، دونیا‌یه‌کی روون بۆ مرۆقه‌کان ده‌خوازیت. یه‌عقوو‌بی سنه‌وبه‌ر به شوینی خه‌ونیککی پاک له دونیا‌یه‌کی پر‌فیل و ته‌فره‌درای سیاست و دوور‌بوون له‌درۆ‌حیزیبه‌کان، له‌وجودی موزه‌فه‌ری سو‌ب‌حده‌مدا ده‌گه‌ریت. سه‌ریاسه‌کانیش هه‌ر‌کامه‌یان به شیوازیک جیهانیککی بی‌شه‌ر و خوین‌رشتن و هاواری گه‌رانه‌وه‌ی مرۆف بۆ دەر‌وونی پاک‌ی خود ده‌که‌ن. خوشکه سپیبه‌کانیش بۆ دوور‌بوون له ناپاکیه‌کانی دونیا و توش‌نه‌بوونیان پتی، بریار ده‌ده‌ن منالیان نه‌بیت. له رۆمانی دواه‌مین هه‌ناری دونیادا سنووریک له نیوان خوینەر و کاره‌کنه‌ره سه‌ره‌کیه‌کانی چیرۆکه‌که‌دا (موزه‌فه‌ری سو‌ب‌حده‌م) نیبه. ئەو بریک جار له به‌رده‌نگی داوا ده‌کات

که سه رنج بدهن به درێژهدان و کۆتایی چیرۆکه که و گویستی قسه کانی بن: دۆستانی من، ئەه ئهوانهه چهندهها شهوه بی ماندوبوون گووی له م چیرۆکهه من ده گرن ... ئیستا تیده گهن من له م ده ریا به دا چی ده که م، تیده گهن پیاویکی ریش سپی و ماندووی وه ک من له سه ر ئەم که شتییه چی ده کات. دۆستان ئەو په یمانه، ئەو په یمانهه ئیستا له گهل په یمانیکی دیکه دا له ژیر دواهمین ههناری دونیا دا خه وتوو، منی به ره و ئەم ده ریا به هه لگرت که ئیستا له م که شتییه وه چاوه پروانی دۆزینه وهی ریگایه کم بماته وه سه ر ئاسه واری و شوینی دواهمین سه ریاس و چیلکیک له ئەو داره به نیشانهه په یمان له گهل خۆما هیناوه. ئیوه ش ئە گهر رۆژیک له رۆژان ریگاتان کهوته ئەو دره خته، په یمانی نوئ بکه نه وه (عه لی، ۱۳۹۱: ۲۷۴).

۳-۵- جوتیتی یان پیکه وه ژیا نی هاوسه ننگ له نیوان حه قیقه ت و جادودا

له رۆمانگه لیک که به شیوازهه ریالیزی جادویی دهنوسرین، دونیا ی راستی و خه یال تیکه له ی که دی ده بن و له پالی یه کدا هه لده که ون و به وته ی ئیریکسۆن: «ئهم دوو دونیا به له دۆخیکی به ته واوی هاوسه ننگدا، شان به شانی یه ک جی ده گرن» (ئیریکسۆن، ۱۹۹۵: ۴۲۸). له سه رتاسه ره رۆمانی دواهمین ههناری دونیا دا به رده ننگ به باشی ئەم تابه تمه ندییه ده بینیت. به ختیار عه لی دونیا ی خه یالی محمه ده دی دل شووشه و خوشکه سپیه کانی له گهل چیرۆکی راسته قینهه موزه فه ره ی سو بحدم و سه ریاسه کان به شیوه یه کی جوان تیکه لاو کردوو، به جۆریک که بریک له م که سایه تییه دوانه ییانه (هه م خه یالی و هه م راسته قینهه) هه ر کاتیک پیویست بکات له دونیا ی واقیعی به ره و دونیا ی خه یالی و به پیچه وانه وه ده رۆن، بی ئەوه ی که به رده ننگ و خوینه ر هیه چ نار هزایه تی و حه په سائیک پیشان بده ن. محمه ده دی دل شووشه هیندییک جار خه یالی ده رده که ویت و کرده وه ی جادویی لیده که ویته وه:

که مه که مه ده بیته لافاوینکی مه زن، که مه که مه شته کان ده که ونه سه ر ئاو، هیه چ که سیک به شه قام و شوسته کانه وه نامینیته وه، خه لکی روو ده که نه بالاخانه به رزه کان، له نهۆمی بلندی خانوو به رزه کانه وه ته ماشا ده که ن، ده چنه سه ر مه ناره کان، سه ر سه ربانی ئۆتیه له کان، سه ر گومه زه شینه کان، سه ر کالیبتۆس و سه نه به ر و شاتوو ه کان. ته نیا محمه ده دی دل شووشه نه بیته که بی-باکانه ئاو ده بیات

و کووچه به کووچه لافاو دهیهتیت. ئەو بی ئەوهی نوقم بیت، وه ک به سەر به له میکی چکۆله و نه بئراوه وه بیت، سەر ئاو ده کهویت، چوارمه شقی له سەر لافاوه کان داده نیشیت و به زه زه ده خه نه یه کی گه وره وه سهیری دونیا ده کات. لافاو ماشین، که لوپهل، کورسی، کهسانی خنکاو به م لاه به ولای محمه دی دل شووشه دا ده فریتیت و ئەو ته ماشایان ده کات. ئاوی لافاو پر ده بیت له شته عه نیکه کانی شار، له تایه، له سفته کتیبی هه رگیز نه خویندراوه، له سینی و خوانی پر و ئاماده، له ئامیری مال، له ژنی خنکاو به عبا ره شه کانیانه وه، له و پیاوانه ی مردوون و هیشتا ده ستیان له سەر پاره کانیانه ته ر نه بیت. محمه دی دل شووشه له گهل ئەو شتانه دا ئاو ده بیات، به لام ئەو وه ک یه کینک له سەر به رمالی نوێژ دانیشیتیت له سەر ئاوه کان داده نیشیت و به پیکه نینه وه ته ماشای ئه وانه ده کات له سەر سه ربانه کان بالکونی بازاره دوو نهۆمه کانه وه ته ماشای ده کهن، ده ست به رز ده کاته وه و سلایوان لی ده کات، ماچیان بۆ هه لده دات، شه پۆله کان خیرا ده یه بن و ئەو وه کوو یه کینک له نمایشیکی تایه تیدا بیت، هه لده ستیته سەر پی و له سەر ئاوه کان ده وه ستیت، به پیوه سلای له وانه ده کات که له مبه ره وه به ری شه قامه کانه وه سلای لی ده کهن، هه مووان محمه دی دل شووشه ده بینن له ناو مردووه کاندایاری ده کات، ده چنه سەر ئەو ئوتومبیلانه ی ئاو ده یانبات و له ویوه باز ده داته وه ئاو ئاو، ده ست ده بات سیو و پرته قالی راپتیچی سەر لافاوه که ده گرته وه و وه ک یاریازیکی سیترک یاریان پی ده کات، وه ک ئەوه ی له به له میکی جادوویدا دانیشیتیت (عه لی، ۱۳۹۱: ۲۵، ۲۴).

هیندیک جاریش وه ک مرۆفیکی راسته قینه ده رده کهویت که له شویتیکی ریالیستی و ئاساییدا پیوه ندیه کی ساده و گیانی به گیانی له گهل چوار ده وره که ی خۆیدا هه یه:

ئەو کاته ی محمه دی دل شووشه، له ره بیه کۆنه کاندایا، له چال و نشیوی هه رده کاندایا بۆ پاشماوه ی گولله توپ و گولله ی هاوهن و مووشه کی نه ته قیوی فرۆکه کان ده گه ریت، باوک و دایکی هه موو دونیای به دوادا ته ی ده کهن و نایدۆزنه وه، هه موو رۆژیک پیشمه رگه و پاسه وانه کانی سلیمانی مه زن به خۆیان و توپۆتا پان و جیه چکۆله کانیانه وه سه رمه رزه کان ده گه رین و جار بۆ کورپکی مندالکار ده دن که ده ترسن له که ندیک یان لاریگایه کدا مردیت. رۆژیک محمه دی دل شووشه له گهل منداله کویره که ی دۆستیدا له کینگه به کدا و له هه تاوی

فینکی به هاردا قهوانی گولله یه کی بی ئه ندازه گه و ره بۆ قهراخی جاده یه کی خۆل ده گوێزنه وه، له و کاته دا جیبیکی ئه مریکی خۆله میشی له و شه قامه وه تیده په ری و یه کییک له په نه جهره که وه هاوار ده کات: ئه وه محمه ده دی دل شووشه یه ... ئه وه تا ئه وه خۆیه تی ... خۆیه تی (هه مان: ۱۱۶).

که سایه تی خوشکه سپیه کانش هه ر وایه، بریک جار وه کوو بوونه وه ریکی خه یالی و عه لاجه و بیان لی دیت که ژیانان هاوشیوه ی هیچ کام له کچه ئاسایه کان نییه:

لاولوی سپی له ته مه نکی زوو وه سویندیکی ئه به دیان بۆ یه کدی خواردبوو هه تا مردن که سیان شوو نه کن، قژیان نه برن، که سیسیان بی ئه وی تر گۆرانی نه لیت و له کراسی سپیش به و لاوه ره نگیکی تر نه پۆشن. ئه و ریکه وتنه ده گه رایه وه بۆ چوار سال به ر له و ئیواره یه ی توفانه کان محمه ده دی دل شووشه یان هینا ... ئه و کاتانه ی له مالی ئه و دوو خوشکه دا جهنگی گۆرانییه کان هه لگیرسا، ئه و دم ئه و دوو خوشکه ته مه نیان چوارده و پازده سالان بوو، هه ردوو کیان له ژیره وه مندالانه عاشق بوون، شه و و رۆژ له به ر خۆیانه وه گۆرانیان ده گووت ... هه ر کامه یان گۆرانییه کیان ده گووت که له یه کدی نه ده چوو. جهنگی گۆرانییه کان ماوه یه کی درێژی خایاند. هه ندی شه و تا گه روویان خوینی لی ده هات له رقی یه ک گۆرانیان ده گووت. ئه وه ی شته کانی به ئاقاریکی تر سناکدا برد، ئه و برۆا سه یه بوو که سه رو کاری جادوویه ک له پشت ره فتاری ئه و دوو خوشکه وه، سیمایان له سیمای کچانی تر نه ده چوو، که به هه ر شتیک نیگیان بکردبا، ته لیسیمان ده کرد. چاویان گه و ره تر له چاوی ئاسایی ده نیواند که تماشات ده کردن، هه ستت ده کرد جگه له ده سه لاتی نیگیان هیچی تر ناییت. گه ر بیانو یستایه پریان ده کرد له ساردی و که مه تر خه می. جله سپیه کانیا ن له گه ل ئه و قژه کیویه درێزه یان که به جۆریکی نا ئاسایی خیرا درێژ ده بوو، نیگای سیحربازیکی بی به خشیوون (هه مان: ۳۸۳).

هیندیک جاریش وه کوو مرو فیککی ئاسایان لی دیت که هه موو کرده وه و هه لسو که وته کانیا ن سروشتی ده نوینتی:

له دوای مردنی سه ریاسی سو بده م و په رش و بلا بوونه وه ی له شکر ی عه ره بانه کان، خوشکه سپیه کان جۆریک له گۆشه گیری قوول ده ژین. دوای ته وا و کردنیان بۆ خانه ی مامۆستایان، ئیکرامی کیو یارمه تیان ده دا له گوندیکی دوور بین به مامۆستا،

هه ر دوو كيان خانوو ه بچكولانه كه ي شار به جي ده هيلن و به ره و گونديكي باكووري شار ده روڻ. خه لكي نه و گونده هه رگيز وه ك دوو ماموستا سه ير يان نه ده كردن، به لكو وه ك دوو فريشته كه خودا له شوينيكي دووره وه نارديتني بو نه و گونده، په يوه ندييه كي سه ير و پر له ناراميان له گه ل گوندن شينه كاندا هه بوو (هه مان: ۱۱۸).

۳-۶- واتاي سه ره كي گرینگ و قوول

هه روه ها كه باسما ن كرد به ره همي ريليزمي جادوويي به پيچه وانه ي ژانر تا راده يه ك وه كوو خو ي (فانتزي) بابه ته كان به يان ده كات كه له بواري كومه لايه تي، سياسي و فرهه نكيه وه قوول و جدييه. نه م بابه تانه به هو ي نه وه ي كه كاريگه ريه كي گرينگي له ژياني تاك و كومه لگاي كه سه كاندا هه يه ده بيته چه شنيك له كه لكه له زه ينيه كانيان و نووسه ري ريليزمي جادوويي به زياد كردني تامي خه يال، نه م بابه ت و كيشانه له ناوه رو كي چيرو كه كه دا رهنك ده داته وه. له رو ماني دوا هه مين هه ناري دوني اي به ختيار عه لي دا، تووندو تي زيگه لي سياسي، ديكتاتور ي و به شوينكه و توويي نه م دوانه، شه ر، ديل بوون، كوشت و كوشتار، تو قان دن و دله راو كي، هه ژاري و نه داري، ناواري ي و بي ده ره تانيي خه لك، هه تي بووني مندا لان، بيوه ژن بووني ژنان، كه مئه ندامي و نه خو شيگه لي سه رچاوه گرتوو له به كار هيناني چه كي كيمي اوي و ... بابه تگه لينكن كه نيشانده ري كه لكه له زه ينيه كان ي به ختيار عه لي وه كوو تاكيك له خه لكي جيهاني سيه مه مه كه گيروده ي شه ر بوو گه. ده لاقه يه ك كه به ختيار عه لي له م رو مانه يدا به ره و گوشه يه ك له دوني اي كردو ته وه، زور جوان نيه و به رجه وه ند گه ليكي ناخوشي بو خو ينه ر كيشاوه، چونكه هه ر شتيك كه هه يه پشوي و نالوزي و رووداو گه ليكي ناخوشن كه كوردستاني عيراق له گه لياندا به ره و روو ده بيته وه. له چوني ته ده سپيكي رو مانه كه، نووسه ر خو ي ده خوازي ت خو ينه ر له سه ره تادا هه ست به دوخي نالوزبوون و سه ر گه ر داني بكات: «له كوشكيكدا، له ناو جه ننگه ل و دارستانيكي نادياردا، نه و پي گوتم له ده ره وه ده رديكي كوشنده وه ك تاعوون بلاو بووه ته وه، كه دروي ده كرد بالنده كان هه موو ده فرين. له مندا ليه وه و ابوو، هه ر كاتي ك دروي بكر دايه، شتيكي سروه تي رووي ده دا، يان باران ده باري يان ده رخته كان ده كه وتن! ... له نيو كوشكيكي گه و رده دا ديل بوو» (هه مان: ۱۵).

۳-۷- که‌میتی و ئه‌ویتی

یه‌کیک له‌ جیاوازییه‌کانی شیوازی ریالیزی جادویی له‌ گه‌ل نووسینه‌ فانتزییه‌کاندا ئه‌وه‌یه‌ که‌ رووداوه‌ خه‌یالییه‌کان به‌ شیوه‌ی کاتی و زۆر که‌م روو ده‌دات، له‌ حالیکدا له‌ نووسینه‌ فانتزییه‌کاندا ئه‌م رووداوانه‌ و دیمه‌نه‌ جادووویه‌کان هه‌میشه‌یی و ناکۆتان و به‌رده‌وام له‌ ناوه‌رۆکی چیرۆکه‌که‌ و رۆمانه‌که‌دا دووپاته‌ ده‌بنه‌وه‌. له‌ رۆمانی دواهمین هه‌ناری دونه‌یا دیمه‌نه‌ جادووویه‌کان و دیارده‌گه‌لی سه‌رسوهرینه‌ر له‌ کاتیکدا ده‌رده‌که‌ون و نه‌ ته‌نیا زوو له‌ناو ده‌چن، به‌لکوو هیچ کاتیکیش دووباره‌ نابنه‌وه‌؛ بۆ نمونه‌ کاتیک محمه‌دی د‌ل شووشه‌ له‌ سه‌ر لافاوه‌که‌ چوارم‌شقی ده‌دات، یه‌ک جار رووده‌دات و بیجگه‌ له‌ شیوازی مردنی محمه‌دی د‌ل شووشه‌ ئیدی وه‌ کوو ئه‌م دیمه‌نه‌ سه‌رسوهرینه‌ره‌ دووباره‌ نابیته‌وه‌:

که‌مه‌که‌مه‌ ده‌بیته‌ لافاوکی مه‌زن، که‌مه‌که‌مه‌ شته‌کان ده‌که‌ونه‌ سه‌ر ئاو، هیچ که‌سیک به‌ شه‌قام و شوسته‌کانه‌وه‌ نامینیتته‌وه‌، خه‌لکی روو ده‌که‌نه‌ بالاخانه‌ به‌رزه‌کان، له‌ نه‌ومی بلندی خانوو به‌رزه‌کانه‌وه‌ ته‌ماشاده‌که‌ن، ده‌چنه‌ سه‌ر مه‌ناره‌کان، سه‌ر سه‌ربانی ئوتیله‌کان، سه‌ر گومه‌زه‌ شینه‌کان، سه‌ر کالیبتۆس و سنه‌وه‌به‌ر و شاتوو‌ه‌کان. ته‌نیا محمه‌دی د‌ل شووشه‌ نه‌بیت که‌ بیناکانه‌ ئاو ده‌بیات و کوچه‌ به‌ کوچه‌ لافاو ده‌به‌یتیت. ئه‌و بی‌ ئه‌وه‌ی نوqm بیت، وه‌ک به‌ سه‌ر به‌له‌میککی چکۆله‌ و نه‌بینراوه‌ه‌و به‌یت، سه‌ر ئاو ده‌که‌ویت، چوارمه‌شقی له‌سه‌ر لافاوه‌کان داده‌نیشیت و به‌ زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی گه‌وره‌وه‌ سه‌یری دونه‌یا ده‌کات. لافاو ماشین، که‌لوپه‌ل، کورسی، که‌سانی خنکاو به‌ملاو به‌ولای محمه‌دی د‌ل شووشه‌دا ده‌فریتیت و ئه‌و ته‌ماشایان ده‌کات. ئاوی لافاو پرده‌بیت له‌ شته‌عه‌نتیکه‌کانی شار، له‌تایه‌، له‌ سفته‌کتیبی هه‌رگیز نه‌خویندراوه‌، له‌ سینی و خوانی پر و ئاماده‌، له‌ ئامیری مال، له‌ ژنی خنکاو به‌عه‌با ره‌شه‌کانیانه‌وه‌، له‌و پیاوانه‌ی مردوون و هیشتا ده‌ستیان له‌ سه‌ر پاره‌کانیانه‌ ته‌ر نه‌بیت. محمه‌دی د‌ل شووشه‌ له‌ گه‌ل ئه‌و شتانه‌دا ئاو ده‌بیات، به‌لام ئه‌و وه‌ک یه‌کیک له‌ سه‌ر به‌رمالی نوێژ دانیشیتیت، له‌ سه‌ر ئاوه‌کان داده‌نیشیت و به‌ پیکه‌نینه‌وه‌ ته‌ماشای ئه‌وانه‌ ده‌کات له‌سه‌ر سه‌ربانه‌کان بالکۆنی بازاره‌ دوو نه‌هۆمه‌کانه‌وه‌ ته‌ماشای ده‌که‌ن، ده‌ست به‌رز ده‌کاته‌وه‌ و سلایان لیده‌کات، ماچیان بۆ هه‌لده‌دات، شه‌پۆله‌کان خیرا ده‌بیه‌ن و ئه‌و وه‌کوو یه‌کیک له‌ نمایشیکی تایه‌تیدا بیت، هه‌لده‌ستیتته‌ سه‌ر پین و له‌ سه‌ر ئاوه‌کان ده‌ه‌ستیت، به‌پتوه‌ سلاو له‌وانه‌ ده‌کات

که له مبه ره و بهری شه قامه کانه وه سلاوی لیده کهن، هه مووان محمه دی دل شووشه دهینن له ناو مردوه کاندایاری ده کات، ده چنه سه ره ئه و ئو تومیلانه ی ئاو ده یانبات و له ویوه بازده داته وه ناو ئاو، ده ست ده بات سیو و پرته قالی راپنچی سه ره لافاوه که ده گرتیه وه و وه ک یاریبازیکی سپرک یاریان پیده کات، وه ک ئه وه ی له به له میکی جادوویدا دانیشتییت (هه مان: ۲۴، ۲۵).

یان کاتی ئاگر گرتنی به کیکی له منداله کان که له نه خووشخانه دا:

ئاویان پیا ده کرد هه ره نده کوژایه وه، ده یانخسته چه زه وه که هه ره ده هاته ده ری هه ره وه ک خووی بوو، که به قاوشه کاندایه سوورایه وه، هه موو ده ترساین په رده و چه رچه ف و جله کانمان بیگریت، خووی له سه ره قه ره ویلکه یه کی ئاسن ده خه وت، هیچی نه ده دا به خویدا، له خه ویشدا هه ره ده سووتا، روژیک به ته له فزیوون ره سمیان گرت و بردیان و دوایی هاته وه، مه لاکان پیمان ده گووت جه هه نه مییه بویه ده سووتیت، ئه وه موعجیزه ی خودایه تا جه هه نم بینین. شه ویک له ده ست پاسه وانه کان رایکرد و ون بوو، که س نازانیت له کوئی، پیمان ده گووت گولی ئاگر (هه مان: ۲۶۸).

۳-۸- مات بوون و بیدهنگی نووسه ره

یه کیکی تر له خاله کانی نووسینی ریالیزی جادووایی بیدهنگی و مات بوونی نووسه ره و به یان نه کردنی هه ست، کاردانه وه یان لاگیری ئه وه له هه مبه ره رووداوه ناواقعییه کان؛ به جوړیکی تر نووسه ره، رووداو و توخمگه لی ئه وه به ره هه ست و ناواقعی له ریالیزی جادوویدا پیشان نادات تا خوینه ره بوی ده ربکه ویت که شیاو و ناشیاو، دوو جه مسه ری دژبه ره و ناکوکن که له دژی یه کدیدا شوړش ناکه ن و نکۆلی له یه کدی ناکه ن؛ چونکه ژووره سروشتی له نۆرم و به هاکانی که سایه تییه کاندایه گپه وه له جیهانی چیرۆک و رۆمانه که دا گه یشتوه ته کامل بوون. به ته ی فاریس، یه کیکی له بیردۆزه کان له م بواره دا: «له تیکستی ریالیزی جادوویدا، رووداوه ئه وه په ره هه سه کان، بابه تگه لیککی پیوه ره و ئاراسته که ره نین، به لکوو بابه تگه لیککی ئاساین و وه کوو رووداوه گه لیک که له ژبانی رۆژانه دا رووده دات، قه بوول کراون و له گه ل عه قلابیه ت و ماکه ی ریالیزی ئه ده بیدا گریدراون و له

نیوان یه کدیدا ته نراون» (فاریس، ۱۹۹۵: ۳). له م رووه وه بوونی یه ک گیره وه ی بی مه به ست و بی لایه ن که که شیککی له بار له هه موو چیرۆکه که دا په ره بی بدات، یه کئی له تابه تمه ندییه جه وه هرییه کانی ریالیزی جادویییه که به ختیار عه لی به باشتترین شیوه ئه م ئه رکه ی به جی هیناوه. ده بیت بزانی ن که له م شیوازه دا، چۆنیه تی ده برینی دهنگی گیره وه رۆلکیکی زۆر گرینگی هه یه. نووسه ری پرۆفیشنال ده توانیت به یارمه تی چۆنیه تی ده برینی دهنگ، هه موو دیارده کانی نادیار و برۆا تا که که سییه کانی خۆی له روانگه ی خوینه ره وه، راسته قینه پیشان بدات. به م شیوه یه، نووسه ره له به یان کردنی به لگه کان و پاژگه لیک که له به ره می ریالیستیدا بوونیان گرینگه، پاریز ده کا. گابریل گارسیا مارکیز برۆای وایه که ما که ی له حن گرینگترین ما که ی ریالیزی جادویییه (پارسی نژاد، ۱۳۸۷: ۲۷۰).

هه ره ها نووسه ره، بوونی کاره کته رگه لیککی ناسروشتی وه کوو محمه دی دل شووشه، خوشکه سپیه کان و ته نانه ت ئه ستیره ی ره شیش له نیو رۆمانی دواهه مین هه ناری دونیادا ئاسایی و سروشتی ده نوینی و به شوینی پاساوه تینه وه و شرۆفه ی زانستیانه و لۆژیکی رووداوه نا ئاساییه کانداییه. کاتیک محمه دی دل شووشه له سه ر ئاوه که چوار ئه ژنۆ داده نیشت و یان راده وه ستیت و ئه و کاته ی که به خاتری شکستی عه شقی له ماله شووشه یه که یدا به و شیوه یه ده مریت، به ختیار عه لی ههستی خۆی ده شارپته وه؛ یان کاتیک باس له دۆخی ئه و نه خۆشخانه یه ی ده کات که منداله بریندار و کیمیاوییه کانی تیدایه، راست یان درۆی ئه م کاره ساته پشتر است ناکاته وه و به بیدهنگی بریاری کۆتایی بۆ خوینه ره داده نیت:

هه زاران ژوور بو ... هه زاران ژوور. پر له گه نجی په ککه وته و شیواو. کورانی بی ده ست و قاچ و سه ر. پر له مه خلوقاتی سه یر و نه بینه راو، پر له و کورانه ی پارچه پارچه بوو بوون و ده ستیک به شیواوی نابوونی به یه که وه. بیده چوو ژووره کان به پیی جۆری ده رده کان دابه ش بووین، چه نده ها ژووری دوور و درپژ پر بوون له و گه نجانه ی هه ر دوو قاچیان نییه. شوین زینده گی ئه و کورانه بو له سه ر ده ست ده رۆیشتن، وه ک هه ندیک ته نی دا برۆا له زه وی له به تانی سه یر سه یردا هه لواسراو بوون، له پیخه فه هه واییه کانداییه جۆلانیان ده کرد، هه ندیکیان بیده چوو به دارشه قه کاناندا هه لواسرا بیتن، هه ندیکیان له ژیر قه ره وێله کاناندا ده خه وتن و قاپی خواردنه کانیان له سه ر زه وییه که له نزیک خۆبانه وه جی هیشته بو و له بنه وه را

نیگای ئەو ریوارانه یان دە کرد که به ته ک جیگا کانیاندا تیده پهرین. شویتیکی دی، نیشته جینی ئەو گە نجانە بوو که دەستیان نییه، من یه که یه که به راره وه کاندای دهاتم، بۆنی دونیا به کی سامناک دههات به سه رمدا (عهلی ۱۳۹۱: ۲۵۶).

ئەم دۆخ و شوینە خەمناکهی که نووسەر له باره یه وه باس ده کات، هه موو کاتیک لایه نه کانی شه ر ده یان کردۆته وه. به ختیار عه لی به بیده نگی واتاداری خۆی، بریار له م باره یه وه بۆ خوینته ره کانی جی ده هیلیت و هه ست و برۆای خۆی له هه ر چه شنیک بیته، نایدر کینیت. یان کاتیک روو ده کاته دوا هه مین هه ناری دونیا، خوینته ره به هه یج شیوه یه ک گو مان و دوو دلێ به نسه ته ی ئەم بابته وه هه ست پی ناکات و هه ر گیز به دۆای پاساوی زانستی و لۆژیکی ئەم دیارده یه وه نییه: له سه ره وه را جوانترین به رجه وه ن و شتیک بوو که تا ئەو کاته ی له ژانیاندا دیبوویان. دونیا هینده ساف و سپی و فینک بوو، خۆر هینده گه رم، دلنه واز و خوینتروین بوو، وه ک ئەوه بوو مندالان له ئەستیره یه که وه بۆ سه ر ئەستیره یه کی تر فریبن. دونیای خه مگینی ژیر هه ور چی له و دونیا سه یر و به رین و زبوینه ی سه ر ئەو لووتکه یه نه ده چوو که گۆره پانیکه گه وره ی روونا کی بوو. شویتیک بوو پنده چوو به رده کانی به حو کمی هاوسیه تیه کی ئەزه لی له گه ل هه ور و ئاسمان و هه تاودا نه رم بوو بیته وه. پنده چوو ئەو زه ویه خودا بۆ فریشته کانی دروست کردیت تا له سه فه ری نیوان زه وی و ئاسماندا بۆ وچان به کار به ینن. ئەو داره، دوا هه مین هه ناری دونیا بوو. پنده چوو زه وی له ویدا کۆتایی بیته و مه له کووت ده ست پی بکات. ده لیی که مرۆف هه ستی به ناکۆتا و هه میشه یی بوون ده کرد. ویده چوو ئەم هه ناره مه ودای نیوان زه وی و ئاسمان بیته. سه ریاس ده یگوت: «خوای گه وره سه یر که ن، بیی و نه بی ئەوه دوا هه مین هه ناری دونیا به، هه یج هه ناریکه تر نییه ئاوه ها به رز له شویتیکه ئاوه ها دووردا، له کۆتایی دونیادا روایت». ئیستا له ژیر ئەم داره یدا، دونیا به کۆتایی ده گات، ئاسوده یه کی قوولی به کورپه کان دابوو، ئاسوده یه ک که له سه ر زه وی په یدا نه ده بوو (هه مان: ۱۱۱، ۱۱۰).

۳-۹- ته شه رهاوی و ته وس لیدان

له م به شه دا، نووسه ری شیوازی ریالیزی جادوویی روانگه یه کی ته شه رهاوی و ره خنه گرانه ی له جیهانی نیی جادوویی له هه مبه ر واقع خوازیدا هه یه، به لام به

شێوهیه ک له نیوان ئەم تیروانینه مهودایه کی واتادار داده نیت تا کوو خوینەر وا نهزانیته که ئەم روانینه له جیهانیینی نووسهره وه هاتوو. له رۆمانی دواهمین ههناری دونهیا دا به ختیار عه لی کاتیک له حیزبه سیاسییه کان باس ده کات، ئەم روانگهی رهخه گرانه و ته شه ر لیدانه ده بیندریت، به لام به خاتری ئه وه ی که به رده نگ راسته و خو به ره ورپووی خو ی نه کات، ئەمه له زمانی کاره کتهره کانی نیو رۆمانه که وه باس ده کات: «هه موومان ریشمان درێژ بوو و هه موو گیانمان بو ئی ئاره قی لی ده هات، مه سئووله که مان هه مان ئه و کورپه بوو که بی ئافره ت و خوار دنه وه و ئه و شتانه نه ده ژیا» (هه مان: ۲۲۲).

«من میز ده کهم به حیزدا ... میز!

به چاویکی پرفرمیسکه وه به هه موو پیشمه ر که کانم گووت:

- حیزب ده یه ویت هه موومان لی ره دا وه کوو سه گ بتوینین ... ئیمه چون ئه سیره کانمان سه ر بری، ئەمانیش ده یانه ویت ئیمه سه ر بپرن» (هه مان: ۲۲۹).

۳-۱۰ - پیشکەش کردنی بابە ته کان به پیتی راستی

له شێوه ی ریالیزی جادوویدا، نووسه ر تیده کوشیت رووداوه نا ئاسایی و عه جایه کان به شیوازی که ئەساسه که ی حه قیقه ت بیت، وه سف بکات و له گو مان و دوودلی خو ی بیاریزیت و هه رگیز نایه ویت ئەم چه شنه رووداوانه روون بکاته وه و شیوازی گووتی نووسه ر له کاتی به ره ورپوونه وه ی ئەم دیار دانه دا به ته واوی سروشتی و نا ساییه و به جو ریکه که ده لیلی هه موو شتیک به پیتی حه قیقه ت و راستیه و شوینیک له گومانی نووسه ر بوونی نییه و هه موو شتیک له شوینی راسته قینه ی خویدا یه. به ختیار عه لی-ش له رۆمانی دواهمین ههناری دونهیا دا کاتیک له رووداوه لی نا ئاسایی و پرا جادوو ییه کان باس ده کات، هه ول ده دات که ئاسایی پیشانیان بدات: «ئو شه وه نه دیمی شازاده ش به خو ی و هاو رپکانییه وه، له شه و یکدا حه قیقه ت تا دو ئه ندازه خه یالی کوشتوو، تکایان لی ده کات یارمه تی بدن تا بگاته ژیر دره ختیکهی هه نار له سه ر ترۆپکی چایه کی نزیک، هه ناریک ده بیت تا له ژیریدا بخره ویت و چاوانی چاک بیته وه» (هه مان: ۱۰۶).

«هه میسه به ر له روودانی بوومه له رزه کان به چه ند ده قیقه یه ک خوشکه سبیه کان له مال ده هاتنه ده ری، وه ک ئه وه ی ئه وان کاتی بوومه له رزه کان بزنان، وه ک

نهوې سه عاتيكې سحر اوې له ناوياندا بيت، يان نه هر يمه نيك به چرپه كاتې بوومه له رزه كانيان لا به يان بكات» (هه مان: ٧٨).

«له هه موو شتيك گرن گتر من دل م له شووشه يه، له شووشه يه كې زور ناسك، بچو و كترين دل شكان ده مكو ژيت ... من كه سي كم له شووشه، كه شكام ورد ده بم، كه ورديش بووم پارچه به جي ده هيلم، ده بم به مردوويه كې به د، من كه مردم به جوړيك په راش په راش ده بم كه س ناتوانيت تيبكات كه پارچه ورد و تنك و خو لئاسا كاني منه ژياني تيك داوه ... له بهر نه وه دل م مه شكين» (هه مان: ٢٧).

٤- ده رنه نجام

به ختيار عه لي له روماني دوا هه مين هه ناري دنيادا، رومانيك كه نه ساسه كه ي له سه ر شيوه ي رياليزمي جادوويي مار كيز نووسيوه، هاوسه فهري خوينه ره كاني له سه فه ريكي مه تر سيداردا ده بيت. سه فه ر ه نگانده وي فه ره ننگ و ده رده كاني كو مه لگاي جيهاني سي هه مه. نه و به جوړيك دنيايه كې جوان له نيوان شه ره كاندا وينا ده كات، دار هه نار يكي جوان سه وز ده كات كه هه مووان ده توانن له ژير سي به ره كه يدا دانيشن و په يمانې براده ري و هاوړپه تي به ستن. نه و، خوينه ره له چوار چيوه ي رياليزمي جادوويي له دنيايه كې به راوه ژوودا به ره و دنيايه كې خه يالي، به لكوو نارماني و نايديال ده بات و ناچاري ده كات تا به و شتانه ي كه رووي داوه يان رووي نه داوه زور تر بيري تيا بكاته وه.

به ختيار عه لي له روماني دوا هه مين هه ناري دنيادا توانيوه تي به باشي له پيوه ره كاني شيوازي رياليزمي جادوويي له به يان كړدنې چه مكه قوول و ورد و دريژه كاني كه لك و ه ربگري ت و نه م پيوه رانه هاوتا له گه ل ده فه ر، فه ره ننگ و داب و نه ريتي روژه لا تيدا له به شگه ليك له رومانه كه دا جي بخات. له دپړ به دپړي نه م به ره هه مده خه مباري و نامو بووني كار ه كته ره كان له به رچاون كه روحيكي هه ستيار و ناسكي له هه موو شو يتيكي نه م ولاته دا سه ر گه ردانه و دهر د و ناواره بووني خو ي له گه ل دهر د و ره نجى خه لكى ولاته كه ي خو يدا له دوخيكي نا اشنا دا تي كه ل ده كات.

سه‌رچاوه‌کان

۱. پارسی‌نژاد، کامران (۱۳۸۷). *نقد ادبیات منطبق با حقیقت*. تهران: خانه کتاب.
۲. حق روستا، مریم (۱۳۸۵). «تفاوت میان رئالیسم جادویی و رئالیسم شگفت‌انگیز و زاویه دید در آن‌ها با بررسی آثار گابریل گارسیا مارکز و آلخو کارپینتر». *مجله پژوهش زبان‌های خارجی*، شماره ۳۰.
۳. شوشتری، منصوره (۱۳۹۱). «رئالیسم جادویی، واقعیت خیال‌انگیز». *فصلنامه هنر، تهران*، شماره ۷۵، صص ۴۴-۳۲.
۴. شیری، قهرمان (۱۳۸۷). *مکتب‌های داستان‌نویسی در ایران*. تهران: چشمه.
۵. علی، بختیار (۱۳۹۱). *آخرین انار دنیا*. ترجمه آرش سنجابی. تهران: افراز، چاپ چهارم.
۶. کسرخان، حمیدرضا (۱۳۹۰). «بررسی تطبیقی مؤلفه‌های رئالیسم جادویی در طبل حلبی از گونتر گراس و یک صدسال تنهایی از گابریل گارسیا مارکز». *دوفصلنامه دانشگاه الزهراء، سال دوم*، شماره ۴، صص ۱۲۴-۱۰۵.
۷. گیرت، ریتا (۱۳۵۶). *هفت صدا*. ترجمه نازی عظیمیا. تهران: آگاه.
۸. مارکز، گابریل گارسیا (۱۳۸۴). *زن‌ده‌ام که روایت کنم*. ترجمه کاوه میر عباسی. تهران: نشر نی، چاپ چهارم.
۹. میرصادقی، جمال و میمنت میرصادقی (۱۳۸۸). *واژه‌نامه هنر داستان‌نویسی*. تهران: مهناز، چاپ دوم.
۱۰. نیکوبخت، ناصر و مریم رامین‌نیا (۱۳۸۴). «بررسی رئالیسم جادویی و تحلیل رمان اهل غرق». *مجله پژوهش‌های ادبی*، شماره ۸، صص ۱۵۴-۱۳۹.

11. Faris, W. B. (1995). "Scheherazade's Children: Magical Realism and Postmodern Fiction" In L. P. Zamora, & W. B. Faris (Eds.), *Magical Realism: Theory, History, Community*, (pp. 163-191). Durham, USA: Duke University Press.

12. Erickson, J. (1995). "Metoikoi and Magical realism in the Maghrebi-an Narratives of Tahar ben Jelloun and AbdelkebirKhatibi" In L. P. Zamora, & W. B. Faris(Eds.), *Magical Realism: Theory, History, Community* (pp. 427-450). Durham, USA: Duke University Press.